

Kabinet bespoedigt achteruitgang natuur

In Landschap 2011/3 vraagt Jerry van Dijk zich af of wij met zijn allen monddood gemaakt zijn of uit het veld geslagen. De redactie ontvangt in ieder geval geen reacties op het natuurbeleid van Bleker. Die handschoen neem ik graag op. Op de langere termijn staan alle seinen voor de Nederlandse natuur op rood. En het kabinetsbeleid doet daar niets aan en verergert de situatie alleen maar.

Op het eerste gezicht staat de vegetatie in de beschermde natuurgebieden in Nederland er goed bij en nemen de uitstoot en depositie van schadelijke en verzurende stoffen de laatste tientallen jaren af. Een nadere beschouwing geeft echter een heel ander beeld. Meerdere trends, die onderling samenhangen, lijken op de langere termijn te convergeren naar areaalverlies voor de natuur en een vergaande afname van de kwaliteit van natuur en landschap. De meeste van deze trends zijn al langere tijd zichtbaar. Ik noem ze hieronder en geef aan hoe het kabinetsbeleid deze trends versterkt.

Dichtslibben van het landschap

Vooraf in de Randstad en een brede strook daar omheen valt een voortdurende uitbreiding van het stedelijk gebied en van bedrijventerreinen waar te nemen (CBS, 2011). Ondanks de slechte perspectieven voor de bedrijfstvastgoedsector worden er nog altijd nieuwe bedrijventerreinen gebouwd midden in de groene ruimte. Voorbeelden hiervan zijn te vinden bij Zwolle, Houten en de gebiedsontwikkeling Crailoo in het Gooi. Najaar 2011 stond in Hoogeveen een maagdelijk weiland op de nominatie om bebouwd te worden terwijl op een bestaand bedrijventerrein ruim een kilometer verderop vele duizenden vierkante meters te huur stonden. Provincies en gemeenten willen of kunnen dergelijke laakbare initiatieven blijkbaar niet beteugelen.

Om onnodige uitbreiding van bedrijventerreinen in het landelijk gebied te voorkomen heeft de overheid enkele jaren geleden het zogenaamde verdichtingsbeleid geformuleerd. Uit een evaluatie van het Planbureau voor

de Leefomgeving blijkt dat dit beleid niet effectief is geweest. In de periode 2002-2008 kwam meer dan 75% van de banengroei terecht buiten het stedelijk gebied (PBL, 2010). Het kabinet heeft op dit probleem nog geen antwoord gevonden. Integendeel, één van de meest succesvolle overheidsmaatregelen om de open ruimte wel te behouden, het rijksbufferzonebeleid, is losgelaten ten gunste van decentralisatie van het ruimtelijk beleid. De verantwoordelijkheid voor de inrichting van het landschap is overgedragen aan de lagere overheden. Met name gemeenten lijken hun eigen plan te trekken bij het plannen en realiseren van bedrijventerreinen en niet of nauwelijks aan afstemming te doen op regionaal niveau. De kans is groot dat deze onwenselijke situatie door de decentralisatie alleen maar wordt bevorderd met als gevolg een nog groter ruimtebeslag voor overbodige bedrijventerreinen.

Landschappelijke polarisatie

Zoals hiervoor geschetst, breidt het stedelijk gebied uit. Nieuwe wijken worden veelal compact gebouwd met kleine tuinen en weinig openbaar groen. De woonomgeving versteent, het aantal vierkante meters groen per woning neemt in de meeste gemeenten af (CBS et al., 2010a). De oppervlakte 'rood' wordt intensief gebruikt, en datzelfde geldt ook voor 'groen'. Het landbouwareaal neemt af door woningbouw en door natuurontwikkeling. De overgebleven landbouwgronden worden steeds intensiever gebruikt. De afwijking van de EU-Nitraatrichtlijn die de overheid enkele jaren geleden aanvroe, spreekt boekdelen. De emissie van ammo-

SANDER KOOPMAN

Drs. S. Koopman
IVN Gooi/Stichting
Omgevingseducatie Gooi,
Vecht- en Eemstreek,
Oude Amersfoortseweg 140,
1212 AJ Hilversum
sko140@yahoo.com

Foto **Aat Barendregt** geo.uu.nl/pictures/barendregt. In deze nu nog gave dorpsrand van Voorhuizen is een rondweg gepland.

niak daalt gemiddeld over Nederland weliswaar (PBL, 2010), maar is in het algemeen nog te hoog voor gevoelige ecosystemen als hoogveengebieden en droge heischrale graslanden (Dorland *et al.*, 2011). Daarnaast is er regionaal sprake van toenemende ammoniakdepositie, zelfs in Natura 2000-gebieden (Kros *et al.*, 2011). Ook hier belooft de toekomst weinig goeds. In het verleden ingezet beleid is kennelijk onvoldoende en het stoppen van de verwerving van EHS-gronden zorgt ervoor dat landbouwbedrijven nabij kwetsbare natuurgebieden kunnen blijven bestaan. De vrije markt ‘dwingt’ landbouwbedrijven over het algemeen tot voortdurende intensivering, wat zich slecht verhoudt tot een grootschalige daling van de nutriëntenemissies. Het aantal megabedrijven in de landbouw, groter dan 500 Nederlandse grootte-eenheden, is de afgelopen jaren in alle sectoren gegroeid (CBS *et al.*, 2011). Tegelijkertijd holt de karakteristieke flora en fauna van weide- en akkerland achteruit (CBS *et al.*, 2010b). Het zijn allemaal indicatoren voor een toenemende scheiding tussen een intensief antropogeen landschap en resterende plukjes natuur waar beheerders met minimale middelen proberen de biodiversiteit in stand te houden.

Verlies van biodiversiteit

Het lijkt erop dat de Nederlandse biodiversiteit niet verder afneemt (PBL, 2010) en wellicht zelfs toeneemt (Udo de Haes *et al.*, 2009). Wat wel duidelijk is, is dat er een substitutie plaatsvindt van specialisten door generalisten. Uit ecologisch perspectief is dat zorgwekkend. De soorten die kenmerkend zijn voor de Atlantische deltanatuur en voor extensief beheerde landbouwgebieden verdwijnen. Gezien de sterke afname van overheidsgeld voor natuurbeheer is het zeer de vraag of het beheer dat noodzakelijk is voor behoud en terugkeer van zeldzame soorten (maaien, afgraven, herstel van vennen, beken en

dergelijke) de komende jaren gecontinueerd kan worden. Soorten die hiervan afhankelijk zijn komen dan in de gevarenzone.

Slinkend sociaal kapitaal voor natuur

Na een flinke groei in de jaren negentig zijn in het eerste decennium van de 21e eeuw de ledenaantallen van natuurorganisaties gestabiliseerd of afgenomen (CBS *et al.*, 2010c). Het belang van natuur(behoud) ten opzichte van andere maatschappelijke prioriteiten neemt de laatste jaren af (Visser *et al.*, 2005). Daarmee vermindert de maatschappelijke invloed van natuurorganisaties. Zo is helaas de Bomenstichting ter ziele gegaan, en vele natuurgerelateerde organisaties moeten bezuinigen. Ook wordt het deze organisaties steeds lastiger gemaakt om via de rechtspraak invloed uit te oefenen op besluitvorming over landschap en natuur. Al met al zijn dit voor de natuur ongunstige ontwikkelingen want er komen steeds meer taken terecht op het bordje van de particuliere natuurbescherming, zoals hieronder duidelijk wordt.

Deregulering van de bescherming

Al sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw heerst in de Nederlandse landelijke politiek een libertijns dogma van deregulering en liberalisering (Achterhuis, 2010). De nieuwe Wet Natuur past feilloos in dit dogma. Natuur wordt gezien als hinderlijk voor economische belangen, lees intensivering van het ruimtegebruik en vervanging van natuur door wonen, werken en infrastructuur. Als de wet er door komt zal Nederland alleen nog maar voldoen aan de Europese eisen voor natuurbescherming. Alleen voor Natura 2000-gebieden en voor soorten van de EU-soortenrichtlijn is bescherming op rijksniveau gegarandeerd. Veel natuurgebieden, bijvoorbeeld bezittingen van de provinciale Landschappen, maar ook gebie-

den van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer vallen buiten die garantie, terwijl sommige van die gebieden zoals de grote bossen en heidevelden van het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug voor veel soortgroepen een hoge biodiversiteit kent (Schouten, 2007). Bovendien houdt de keuze voor Natura 2000-gebieden onvoldoende rekening met gradiënten en relaties op landschapsschaal. Juist de gradiënt tussen stuwwallen (geen Natura 2000-gebied) en plassen (wel Natura 2000) is een belangrijke verklarende factor voor de biodiversiteit in bijvoorbeeld het Vechtplassengebied. De ruimtelijke druk in dit deel van het land, waarvan de explosieve uitbreiding van Utrecht en Amersfoort gedurende de afgelopen twintig jaar een illustratie zijn, maken de situatie extra zorgwekkend. Een tweede voorbeeld is de Reest, een van de weinige niet genormaliseerde laaglandriviertjes in ons land en haar stroomgebied waarin meerdere bijzondere natuurgebiedjes liggen, zoals de Havixhorst, Pieperij en het Meeuwenveen (Stichting Het Drentse Landschap, 2003). Het stroomgebied van de Reest ligt buiten de Natura 2000-zone en is dus straks onbeschermd, terwijl het door de ligging op de grens van Drenthe en Overijssel extra gevoelig is voor bestuurlijke divergentie tussen provincies.

Minder geld voor natuur

De bezuinigingen van de laatste jaren hebben niet alleen de cultuursector zwaar getroffen, maar ook natuur en milieu. De middelen voor realisatie van de EHS drogen op net zoals tal van subsidies voor groene organisaties. Zo zal bijvoorbeeld terreinbeheerder het Goois Natuurreservaat (GNR) de komende jaren te maken krijgen met een subsidieafname van zo'n 30% (GNR, 2011). Op landelijk niveau zal het budget voor natuurbeheer naar de provincies worden overgeheveld en gekort met mogelijk wel 70% (GNR, 2011). Professionele organisa-

Foto Sander Koopman

ties worden hierdoor gedwongen om in te krimpen en een groter beroep te doen op vrijwilligers. Vrijwilligers zijn in staat om lokale successen te boeken (onder meer Salverda & Van Dam, 2008-2011), maar kunnen de afbraak in deze omvang natuurlijk niet opvangen. Nederland stevent af op de krankzinnige situatie dat we de vernietiging van de natuur overlaten aan professionals en het behoud daarvan slechts aan vrijwilligers.

Afnemend belang ecologie als wetenschap

De tendens is al jaren dat wetenschappelijk onderzoek direct economisch rendement moet opleveren. Zo dient de wetenschap zich volgens het huidige kabinet te concentreren op de negen topsectoren die zijn aangewezen

als motor van onze economie (NWO, 2011). Voor de ecologische wetenschap is dat een probleem. Haar kennis – denk aan relevante vakgebieden als de floristiek en de taxonomie – heeft slechts zelden een direct marktwaarde van enige omvang. De lagere prioriteit voor niet direct rendabele wetenschapsgebieden vormt op de lange termijn een bedreiging voor de kennisinfrastructuur op het gebied van natuur, ecologie en milieu.

Net als andere maatschappelijke problemen is de achteruitgang van de Nederlandse natuur ook een normatief probleem. En derhalve is niet aan te geven hoe ‘erg’ dat

nu eigenlijk is, althans niet objectief. Ik ervaar de achteruitgang wel als ‘erg’ en daarom roep ik ecologen en anderen op om aan te duiden wat er precies gebeurt in onze ecosystemen, wat de korte- en langetermijnevolgen zijn van ecologische degradatie, wat de samenleving daarvan gaat merken, wat de baten zijn van natuur en natuurbehoud, en wat voor beleidsopties er voorhanden zijn om het tij te keren. En daarnaast moeten we onszelf niet monddood laten maken of uit het veld laten slaan maar hier luid en duidelijk over blijven communiceren, in de eigen omgeving, in de media, en in Den Haag.

Literatuur

Achterhuis, H., 2010. De utopie van de vrije markt. Rotterdam. Lemniscaat.

CBS, 2011. CBS Statline Historie bodemgebruik; naar gebruiksvorm en provincie.

CBS, PBL, Wageningen UR, 2010a. Beschikbaarheid groen in de stad, 2000-2006 (indicator 0299, versie 06, 20 mei 2010). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. Den Haag/Bilthoven/Wageningen. CBS/Planbureau voor de Leefomgeving/Wageningen UR.

CBS, PBL, Wageningen UR, 2010b. Ontwikkeling soorten in natuurgebieden en agrarisch gebied (indicator 1543, versie 01, 2 februari 2010). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. Den Haag/Bilthoven/Wageningen. CBS/Planbureau voor de Leefomgeving/Wageningen UR.

CBS, PBL, Wageningen UR, 2010c. Ledenaantal particuliere natuur- en milieu-organisaties (indicator 1281, versie 08, 19 februari 2010). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. Den Haag/Bilthoven/Wageningen. CBS/Planbureau voor de Leefomgeving/Wageningen UR.

CBS, PBL, Wageningen UR, 2011. Megabedrijven in de landbouw, 1999-2009 (indicator 2074, versie 01, 15 april 2011). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. Den Haag/Bilthoven/Wageningen. CBS/Planbureau voor de Leefomgeving/Wageningen UR..

Dorland, E., R. Bobbink, M.B. Soons & S.L.F. Rotthier, 2011. Dalende stikstofdepositie is nog niet voldoende voor herstel van droge heischrale graslanden. De Levende Natuur 2011-6, p. 220-224.

GNR, 2011. Nieuwsbrief 71, december 2011.

NWO, 2011. Tijdschrift Hypothese, nr. 4, november 2011.

PBL, 2010. Balans van de Leefomgeving 2010. Planbureau voor de Leefomgeving.

Salverda, I. & R. van Dam, 2008-2011. Burgers en landschap, delen 1 t/m 5. Wageningen UR.

Schouten, M.A., 2007. Patterns in biodiversity: spatial organisation of biodiversity in The Netherlands.

Stichting Het Drentse Landschap, 2003. Handboek Het Drentse landschap.

Udo de Haes, H., W. Tamis, G. de Snoo & H. Prins, 2009. Het gaat weer beter met de natuur in Nederland. Landschap 26/4 p. 161-169.

Visser, H., T.G. Aalbers & K. Vringer, 2005. Maatschappelijke prioriteiten in Nederland, Statistische analyse van de NIPO-Veldkampenquêtes 2003/2005; Milieu- en Natuurplanbureau Rapport 771404005/2005.